

PERCEPȚIA POPULAȚIEI ASUPRA STĂRII SOCIETĂȚII

Gabriela Neagu

Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română
Adresa ICCV: Calea 13 Septembrie nr.13, sector 5, București
www.iccv.ro

Date de contact: gn5021971@yahoo.fr

Prezentare autor:

Gabriela Neagu este cercetător în Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Domenii de interes: sociologia educației, structură socială, calitatea vieții. Este autor a numeroase articole publicate în reviste de specialitate ca Revista Calitatea Vieții, Revista Sociologie Românească, Revista de Asistență Socială. Autor și co-autor în volumele „Constituirea clasei mijlocii în România”(2007) și „Paradigma calității vieții” (2011).

Abstract:

Problemele sociale sunt, dintotdeauna, o parte a fiecărei societăți. Cele mai multe dintre ele rămân însă în stare latentă fie pentru că populația nu le conștientizează, fie pentru că nu le consideră atât de grave încât să merite efortul de a lupta împotriva lor. Este însă de datoria autorităților, a specialiștilor din diverse domenii de a le identifica, monitoriza și înlătura pentru a preveni eventuale conflicte sociale care să ducă de destabilizarea societății. Articolul de față își propune o analiză a percepției populației asupra problemelor sociale cu care aceasta se confruntă, a fluctuațiilor de intensitate înregistrate de către acesta în discursul ultimelor două decenii. Datele utilizate provin din cercetări realizate în ultimii 20 de ani pe eșantioane reprezentative pentru populația României.

Cuvinte-cheie: probleme sociale, criză socio-economică, percepție socială

Resume:

Les problèmes sociaux sont depuis son jours, une parte de la sociétés. Les plus parte entre elles restent en latente état, parce que la population ne les conscientisation ou parce qu'elles ne sont pas considerés plus graves. En cette condition, cela vont la peine de lutter contre elles. Les représentants du pouvoir et les specialistes ont l'obligation de les identifier, de les monitoriser et les écarter pour prevenir les conflits sociales. Cet article a comme objectif la realisation d'une analyse de la perception de la population sur les problèmes sociales au cours de deux dernier décennies. Les dates analyse ont resulté par les recherches sur les échantillons représentatives pour la

population de la Roumanie.

Mots-clef: les problèmes sociales, la crise socio-economique, la perception sociale

Cea mai mare parte a studiilor și cercetărilor care s-au realizat în ultimii ani în România, pe eșantioane reprezentative la nivel național, au alocat spații generoase investigării percepțiilor populației asupra diferitelor aspecte ale vieții socio-economice, politice: șomaj, sărăcie, nivel de trai, încredere interpersonală și în instituțiile statului etc. Percepțiile populației se formează în timp, prin contactul direct sau indirect între membrii unei societăți, între aceștia și instituțiile, organizațiile care funcționează în societate și stau la baza tipului de comportament adoptat de către aceasta. Analiza percepțiilor populației asupra diferitelor aspecte ale vieții socio-economice, politice, culturale etc. pe perioade cât mai mari de timp este indispensabilă în stabilirea cauzelor care au condus la formarea unor percepții negative sau pozitive, a eventualelor tensiuni, conflicte care s-ar putea declanșa în societate, a evaluării capacității societății de a face față problemelor indiferent de natura acestora etc.

Luarea în considerare a rezultatelor obținute prin aceste studii și cercetări în evaluarea diferitelor aspecte legate de starea societății devine cu atât mai necesară cu cât populația României a trecut de la un proces de tranziție dificil și îndelungat la unul de criză economică generalizată fapt care nu poate rămâne fără impact asupra stării de spirit a românilor. Depășirea perioadelor mai dificile din viața unui popor poate fi mai ușoară dacă are suportul majorității cetățenilor pentru aplicarea unor măsuri ce nu întotdeauna pot fi larg populare, sau pot determina chiar unele efecte negative pe termen scurt.

Analiza modului în care populația percepe anumite aspecte ale vieții socio-economice, politice, culturale etc. permite identificarea vulnerabilităților, problemelor existente la nivelul unei societăți - probleme în măsură să diminueze și să erodeze coeziunea socială, democrația, stabilitatea societății etc. Aceasta face însă posibilă și stabilirea acelor elemente în măsură să susțină unitatea și cooperarea dintre membrii unei societăți, care sunt esențiale pentru depășirea perioadelor dificile.

În cazul de față ne vom concentra pe analiza modului în care sunt percepute de către populație problemele sociale: tipuri de probleme sociale, intensitatea cu care sunt percepute, atitudinea populației față de problemele sociale cu care se confruntă etc. Datele pe care le vom utiliza provin din cercetări naționale realizate în ultimii ani în România (*Diagnoza calității vieții / ICCV, Barometrul de Opinie Publică, TNS CSOP România*).

Ce este o problemă socială?

O problemă socială este definită ca o situație, stare, factor, proces etc. considerat indezirabil de către un segment important din populație pentru a cărei modificare este necesară intervenția,

acțiunea indivizilor (Zamfir, 2007). Așadar, nu orice problemă cu care se confruntă oamenii este o problemă socială. Pentru a face distincție între problemele sociale și orice alt tip de problemă, au fost identificate anumite condiții pe care acestea trebuie să le îndeplinească. În definiția de mai sus sunt indicate două condiții esențiale. Una vizează existența unui “obiect – acel aspect, situație, proces care este problematic, reprezintă, cu alte cuvinte, o sursă de dificultăți și asupra căruia urmează a se acționa pentru a fi schimbat într-un sens convenabil. Poate fi vorba de un aspect negativ (...) sau pozitiv”. Cea de-a doua condiție o reprezintă “conștientizarea dificultății – respectivul aspect de eliminat sau de realizat este pus ca problemă, acceptat de către membrii sistemului social respectiv ca trebuind să fie schimbat” (Zamfir, 1977:12).

În concepția altor autori, care au acordat o atenție deosebită problemelor sociale, condițiile necesare a exista pentru ca o problemă să fie de natură socială sunt sintetizate în caseta de mai jos.

O problemă este socială dacă:

- Este în mare măsură o sursă de dificultăți;
- Afectează sau se presupune că va afecta un număr mare de persoane;
- Este cauzată de acțiunea sau inacțiunea oamenilor sau a societății în general (J.E. Farly, 1992 apud Dan 2002) sau
- Este o situație cunoscută de oameni;
- Este incompatibilă cu valorile acelor oameni;
- O parte a societății consideră necesar să acționeze pentru a schimba respectiva situație nefavorabilă unui număr semnificativ dintre membrii săi. (E. Rubington, M.S.Weimberg,1989 idem 2002).

Una dintre principalele condiții pentru ca o problemă să fie considerată socială, o reprezintă *conștientizarea acesteia la nivelul populației*. Aceasta permite stabilirea poziției pe care o ocupă o problemă socială la nivelul conștiinței publice, colective, atitudinile populației vis-à-vis de problema în cauză – resemnare, acțiune – precum și diversitatea modalităților de conștientizare a problemelor sociale la nivelul diferitelor grupuri, categorii de populație (anumite grupuri, categorii de populație vor percepe anumite situații ca fiind probleme sociale în timp de alte categorii vor percepe alt tip de situație ca fiind o problemă socială). Conștientizarea problemelor sociale la nivelul populației, nu este doar o condiție, ci și una dintre etapele procesului de analiză a problemelor sociale alături de:

- diagnoza problemei potențiale/actuale (identificarea problemei, determinarea magnitudinii problemei, factorii determinanți ai dinamicii problemelor sociale);
- analiza activității colectivității în sensul rezolvării problemelor sociale;
- identificarea de noi soluții la problemele sociale (Zamfir, 2007) .

În sociologie s-au conturat două mari perspective de analiză a problemelor sociale: una

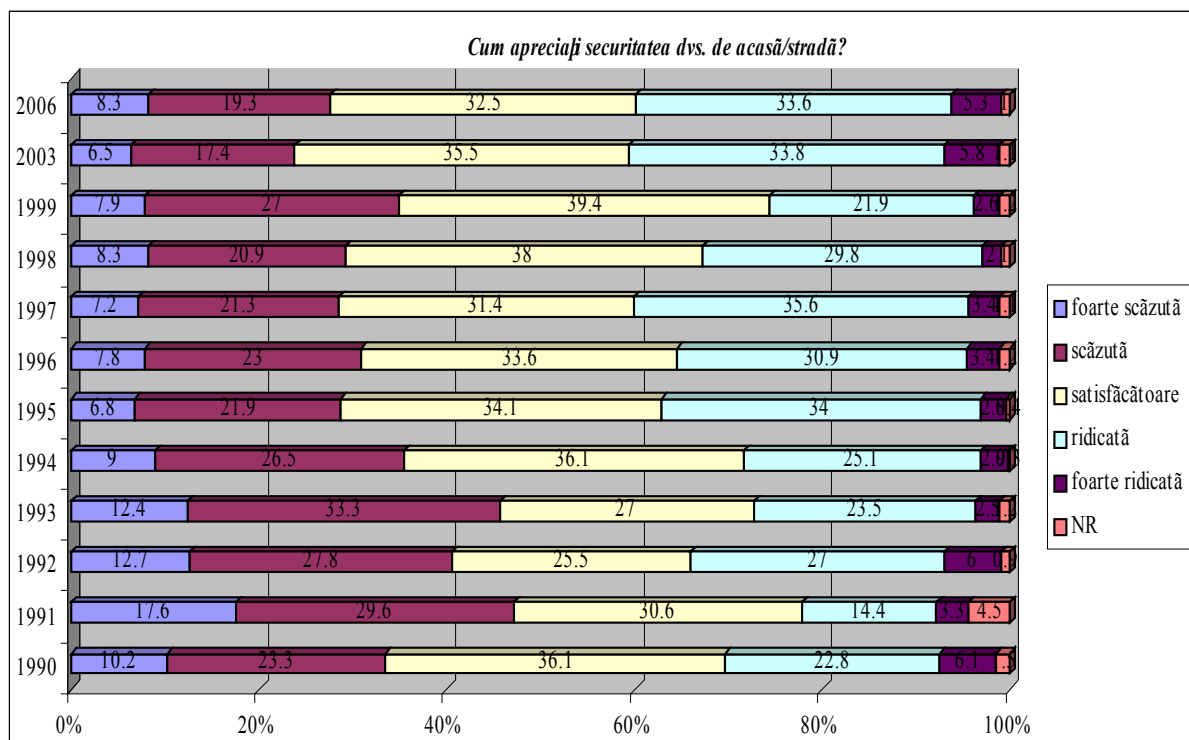
conflictualistă (R. Dahrendorf, C. Wright Mills) și una *funcționalistă* (T. Parsons, R. Merton). Din perspectivă conflictualistă, problemele sociale sunt rezultatul unor conflicte dintre diferite grupuri, categorii sociale, generate de cantitatea limitată de resurse – în special acele resurse care au legătură cu bunăstarea și puterea. Susținătorii perspectivei structuralist-funcționaliste consideră societatea un sistem ale cărei componente sunt relaționate între ele iar modificările, oricare ar fi acestea, nu se pot realiza decât în anumite condiții, altfel, aceste schimbări generează probleme sociale – orice modificare neprevăzută la nivelul unei componente are efecte asupra celorlalte.

Pentru a face posibilă analiza problemelor sociale așa cum sunt acestea reflectate de conștiința populației pot fi utilizate sondajele de opinie, analiza de conținut (mass-media, discursurile publice), focus-grupurile ș.a.m.d. În cazul de față am optat pentru analiza problemelor sociale așa cum se reflectă ele la nivelul conștiinței populației apelând la datele obținute în mai multe sondaje de opinie publică: Diagnoza Calității Vieții, Barometrul de Opinie Publică, TNS CSOP.

2. Percepția populației asupra stării de (in)securitate personală

Nici o societate nu poate asigura membrilor săi securitate deplină fie și pentru faptul că, natura conflictelor, riscurilor și amenințărilor care pot să apară atât din interior cât și din exterior este extrem de diversă. O parte a acestora poate fi anticipată pe baza a ceea ce percepe populația ca fiind o situație sau o stare conflictuală. Percepția populației asupra existenței unor conflicte la nivel social nu trebuie neapărat înțeleasă ca manifestarea directă, violentă, a vreunei agresiuni ci, mai degrabă, ca trăirea unor sentimente puternice de injustiție socială și economică, de inegalitate a accesului la resursele sociale, indiferent de natura concretă a acestora. Asta deoarece, de regulă, conflictul apare ca urmare a limitelor resurselor disponibile și a inegalităților în distribuția acestora la nivelul societății. Când interesele unor grupuri largi din populație sunt afectate de lipsa sau insuficiența resurselor, conflictul dă naștere unei probleme sociale.

Graficul nr. 1 Percepția populației asupra stării de securitate personală

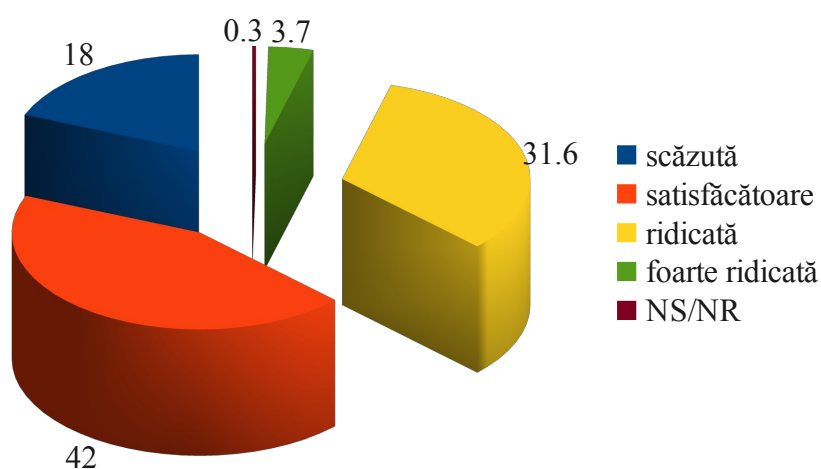
Sursa: Diagnoza calității vieții, ICCV

Din perspectivă socială, *securitatea* este definită ca o stare pe care o împărtășește o colectivitate, o societate cu privire la calitatea și condițiile de conviețuire, modul de funcționare al instituțiilor statului, generată de faptul că se știe și le știe protejate în fața pericolelor, amenințărilor de orice tip (Alexandrescu, 2004). Analizată pe intervale relativ mari de timp percepția populației asupra propriei stări de securitate este în măsură să descrie starea de spirit a unei societăți, temerile și îngrijorările acesteia cu privire la posibilele surse de degradare a stării de securitate, sentimentele de încredere/neîncredere în instituțiile statului că vor face față situației dar și tipul de comportament posibil de adoptat de către populație.

Sentimentele de insecuritate pot fi declanșate de situații care pun în pericol integritatea fizică a individului – acte de agresiune fizică, conflicte militare – sau de situații care aduc atingere siguranței material-financiare a individului. De exemplu, o societate implicată într-un conflict militar își va orienta resursele către continuarea sau rezolvarea conflictului respectiv, în scopul respectiv punându-și în dificultate toți cetățenii. La nivel individual, singurul aspect care va conta, este acela de a supraviețui conflictului. În cazul în care o societatea se confruntă cu alte forme de insecuritate – economice, politice – autoritățile vor trebui să facă față protestelor populației manifestate prin greve, instabilității politice generată de schimbări de guverne etc. Instabilitatea socială sau/și cea politică deși sunt firești în astfel de perioade nu sprijină economia unei țări și nici coeziunea societății.

În cazul României, pentru intervalul anilor 1990-1998 și în anii 2003 și 2006, percepția populației asupra stării de securitate personală a fost relativ favorabilă: majoritatea populației a apreciat că gradul de securitate personală a fost cel puțin satisfăcător. Aceasta nu înseamnă că valorile nu au fluctuat în ultimii 17 ani. Compararea valorilor înregistrate în timp, la nivelul percepției populației asupra securității personale, relevă că, în intervalul 1991-1993 valorile negative înregistrate sunt cu mult mai ridicate comparativ cu ceilalți ani. În intervalul respectiv, mai ales în 1991, au fost poate cele mai dificile momente pentru societatea românească – mișcările cu caracter violent ale unor categorii profesionale, instabilitatea puterii politice asociate cu un declin economic grav, primul de acest tip din istoria postdecembristă a României. Ulterior acestor evenimente, nivelul de securitate a înregistrat valori pozitive tot mai mari cu ușoare oscilații în 1998-1999 – când s-a înregistrat o scădere de 14 puncte procentuale față de anul 1997 - când s-a produs cel de-al doilea declin economic grav (Graficul nr. 1).

Graficul nr. 2 Percepția asupra stării de securitate din România, în anul 2010 (%)

Sursa: Diagnoza calității vieții, ICCV, 2010

Perioadele de dificultăți economice conduc, de regulă, la nu doar la creșterea infracționalității, a actelor de agresiune fizică fapt care contribuie la deteriorarea sentimentelor de siguranță în rândul populației. Un al motiv de deteriorare a sentimentului de siguranță/insecuritate îl constituie limitare excesivă a accesului la resurse, la diferite tipuri de servicii.

Potrivit datelor din *Diagnoza Calității Vieții - ICCV* (Graficul nr. 2) în România anului 2010, în comparație cu anii anteriori, nu au apărut diferențe semnificative privind percepția stării de securitate a populației.

Dacă ne referim la perspectivă conflictualistă, problemele sociale pot fi identificate sau chiar anticipate pornind de la percepția populației asupra stării de securitate/insecuritate și a conflictelor potențiale din interiorul societății.

3. Percepția populației asupra posibilelor conflicte la nivelul societății românești

O analiză a tipului dominant de conflicte la nivelul percepției populației, în funcție de caracteristicile socio-demografice ale acesteia, ne permite evaluarea diversității modalităților de conștientizare a problemelor sociale la nivelul diferitelor grupuri, categorii de populație (*Mărginean, 2008*). Luând în calcul aceleași intervale de timp, ca și în cazul analizei percepției asupra securității personale, observăm că tipurile de conflicte percepute de populație au legătură cu evenimentele dominante de la nivelul societății noastre (Anexa 1).

Percepția pozitivă sau negativă a prezenței unor conflicte caracteristice societății românești diferă mult de la un tip la altul de conflict. În anii 1991-1992, o proporție importantă a populației era de părere că în România conflictele de natură interetnică sunt intense și vizibile (ca urmare a violențelor din perioada respectivă din Transilvania), situație ce a avut impact și asupra percepției asupra securității personale. Asemenea percepții s-au atenuat însă mult după anul 1992. Percepțiile asupra conflictelor intergeneraționale și între religii au suferit, de asemenea, schimbări semnificative în timp, în sensul diminuării lor. Cu toate acestea, posibilitatea declanșării unor conflicte intergeneraționale, interetnice sau între religii nu poate fi neglijată pe viitor. În toți anii supuși analizei se remarcă, totuși, percepția constantă a unui nivel ridicat de conflictualitate la nivelul clasei populțice dar și între salariați și conducerea întreprinderilor (Anexa 1).

Modificările la nivelul structurii demografice a României se fac simțite mai mult în ultimul timp, când a avut loc o creștere a ponderii persoanelor de vârstă a treia în volumul total al populației. Dependența financiară la nivel social a acestei categorii de vârstă de populația activă care, la rândul său, este în declin numeric, se conjugă cu problemele mari de supraviețuire ale generațiilor mai tinere și cu accentuarea fluxurilor migratorii de după anul 1990. Cel puțin din aceste motive, autoritățile ar trebui să inițieze unele măsuri de susținere și, de ce nu, autosusținere a populației mai în vârstă: creșterea numărului de locuri de muncă cu program parțial în care aceste persoane să poată fi integrate, dacă vor să rămână pe piața forței de muncă, îmbunătățirea sistemului de sănătate publică din punct de vedere al accesului și calității serviciilor oferite etc. Se pare însă că, tocmai acest tip de măsuri, ce presupun cheltuieli financiare suplimentare, sunt dificil de aplicat în perioada actuală. În locul creșterii veniturilor salariale sau al pensiilor, autoritățile au recurs la reducerea veniturilor și creșterea TVA-ului. Criza economică se asociază mai întotdeauna cu falimentul unor întreprinderi mici și mijlocii, deci cu pierderea locurilor de muncă și nicidecum cu creșterea ofertei de muncă pentru populație, mai ales pentru cea care se apropie de vârsta de

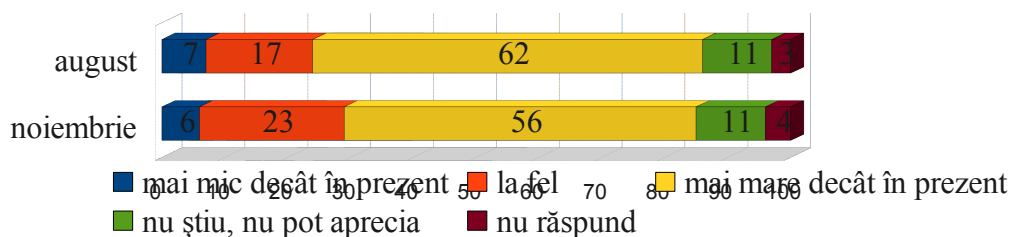
pensionare sau peste.

După doi ani de criză, percepția populației asupra tipurilor de conflicte posibile la nivelul societății noastre cunoaște o serie de modificări. Cea mai importantă dintre ele constă în aceea că, diferențele între generații, între etnii, religie își pierd din importanță în fața penuriei de reurse care afectează toate categoriile sociale. Dificultățile crizei au ca efect omogenizarea la nivelul membrilor societății din punct de vedere al particularităților socio-fizice. Din perspectiva populației conflictele par să se concentreze pe două paliere: la nivelul celor care sunt nu doar în măsură, ci și responsabili să scoată țara din criză – clasa politică – și la nivelul celor care gestionează o parte a resurselor economice – angajatorii.

De asemenea, criza, mai ales cea de natură economică, adâncește diferențele între bogați și săraci de unde și considerarea de către populației că acest tip de diferență constituie o potențială sursă de conflict.

Datele obținute prin cercetarea desfășurată de către ICCV sunt confirmate și de către alte cercetări care s-au concentrat pe tema crizei economice cu care se confruntă România în prezent.

Graficul nr. 3 Percepția asupra evoluției șomajului în România (%)

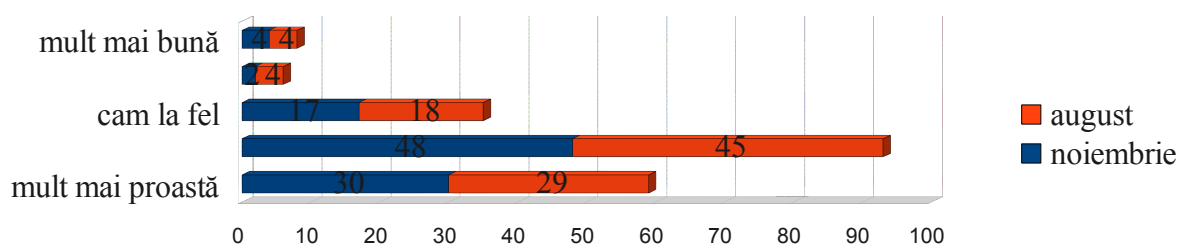

Sursa: TNS CSOP, România, 2009 (Cum credeți că va fi șomajul peste un an?)

În anul 2009, încrederea populației că piața muncii va avea o ofertă care să-i satisfacă nevoia de integrare profesională era foarte redusă: mai mult de jumătate din populație era de părere că șomajul va crește în intervalul de timp imediat (Graficul nr. 3).

Pentru ca piața muncii să aibă o ofertă care să răspundă fie și parțial cererii de forță de muncă ar fi trebuit ca, în anul 2009, economia țării să înregistreze creșteri substanțiale, ori acest lucru nu s-a întâmplat, iar situația respectivă a fost percepută corect de populație.

Graficul nr. 4 Percepția populației asupra evoluției economiei (%)

Sursa: TNS CSOP, România, 2009 (În opinia dvs., în comparație cu anul trecut, situația economică a României este în prezent...)

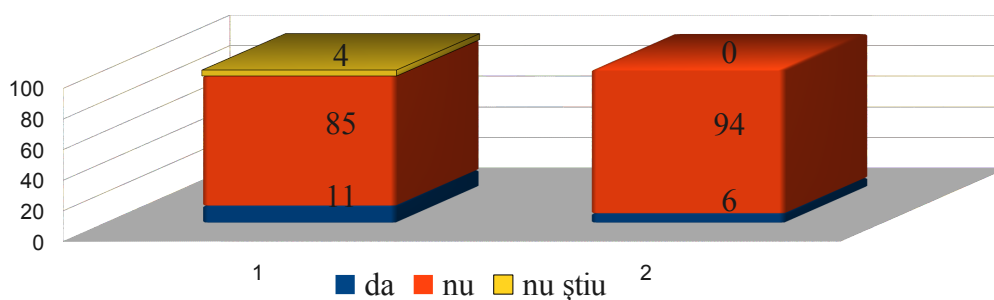
Libera circulație a persoanelor este unul dintre principiile ce stau la baza funcționării UE. În baza acestui principiu, o parte importantă a populației din România a migrat către statele din vestul Europei dar, în același timp, țara noastră a devenit una dintre destinațiile preferate pentru emigranți din țările aflate în curs de dezvoltare. Cei mai mulți imigranți în România provin din țările asiatice, țări ce dețin culturi, religii, moduri și stiluri de viață foarte diferite de cele existente în societatea românească actuală. Imigrația nu este un pericol în sine, dar atunci când este asociată cu fragilitatea instituțională, când rivalitățile interetnice, sau dintre religiile din țările de origine ale imigranților se transferă pe teritoriul țării de destinație, aceasta constituie o problemă socială. În alte condiții – condiții de stabilitate instituțională și politică - diversitatea etnică, religioasă, culturală, nu pot fi decât avantaje pentru un stat, așa cum s-a întâmplat în SUA, Canada, Australia, Marea Britanie sau alte țări care au reușit să valorifice din plin potențialul diversității.

Cercetările care au analizat gradul de toleranță al românilor vis-à-vis de persoane de altă naționalitate, religie, etnie au ajuns la concluzia că avem de-a face cu un grad relativ scăzut de toleranță. În prezent, în relațiile interetnice sau în cele dintre religiile existente în România există o relativă pace socială, dar se pune întrebarea dacă, în cazul creșterii diversității etnice, religioase, situația va rămâne la fel, dacă instituțiile statului și populația sunt pregătite să facă față unor valuri crescute de imigranți. Dacă răspunsul este negativ, atunci accentuarea diversității etnice, religioase se poate transforma într-o problemă socială foarte gravă pentru societatea românească. Motorul declanșării unor conflicte sociale nu-l reprezintă, cel mai adesea diferențele de natură etnică, religioasă, culturală etc., cât mai ales resursele economice reduse dar necesar a fi împărțite și cu alții. Asta deoarece, se știe, că atunci când oamenii nu găsesc alte explicații pentru dificultățile economice cu care se confruntă, își manifestă nemulțumirea ripostând împotriva imigranților deoarece ei fiind considerați diferiți, ei par mai puțin legitimați să participe la distribuția primară și

secundară a resurselor sau oportunităților de dezvoltare socială.

În ceea ce-i privește pe români, „mirajul vestului” și-a redus din intensitate în ultimii doi ani și, pe lângă faptul că o parte a populației nu mai migrează în căutarea unui loc de muncă, o parte importantă a migranților care lucrau temporar sau fără forme legale în țările din vestul Europei revin în țară. Cum nici aici nu sunt mari șanse să se integreze profesional, presiunea asupra bugetului asigurărilor sociale este în creștere. Nici pentru viitor situația nu se întrevide a fi mai favorabilă.

Graficul nr. 5 Intenția de a migra pentru a lucra în alte state (%)

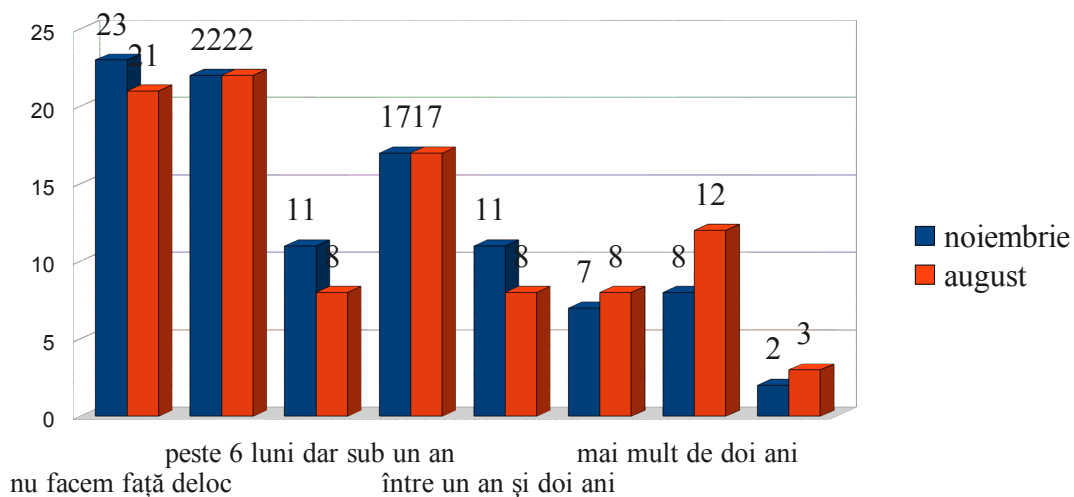

1- august;2-noiembrie

Sursa: Sursa: TNS CSOP, România, 2009 (Intenționați să plecați în străinătate în căutarea unui loc de muncă în următoarele 6 luni?) poziția nr 11 din Bibilografie

Dificultățile cu care se confruntă și celelalte state i-au determinat pe cei mai mulți dintre români să nu mai perceapă plecarea în străinătate ca pe o soluție la rezolvarea problemelor de ordin profesional și material (Graficul nr. 5). Populația din mediul rural percepe într-o măsură mai ridicată conflictele de natură socio-economică (conflicte între săraci și bogați) comparativ cu populația din mediul urban, statutul etnic se asociază cu o percepție negativă mai intensă a conflictelor dintre majoritate și minoritate, un nivel scăzut de educație înseamnă o percepție pozitivă mai redusă a conflictelor dintre oameni cu vederi politice diferite și a conflictelor dintre religii. Conflictelor dintre conducătorii de întreprinderi și angajați sunt percepute la valori negative relativ ridicate, dar apropiate, de către toate categoriile de populație (Mărginean 2008). Acest fapt permite stabilirea tipului de probleme sociale actuale sau manifeste pentru diferite categorii de populație: *inegalitățile socio-economice reprezintă o problemă socială actuală, manifestă pentru toate categoriile de populație din România*. Șansele ca acest tip de problemă socială să se reducă au fost anulate prin intrarea României în criza care a cuprins toate societățile lumii.

Graficul nr. 6 Rezistența populației în fața crizei (%)

Sursa: Sursa: TNS CSOP, România, 2009 (Cu resursele pe care le aveți, cât timp credeți că poate face față gospodăria dvs. în condițiile în care situația economică nu se îmbunătățește?)

La nivelul anului 2009, pe fondul inegalităților economice accentuale, deja existente, rezistența la criză era extrem de redusă pentru majoritatea populației României. Aceasta nu era în măsură să facă față unei crize economice prelungite, deci este de așteptat ca la nivelul anilor 2011-2012, România să se confrunte cu o accentuare a problemelor sociale (Graficul nr. 6).

Dacă avem în vedere faptul că oamenii își ajustează comportamentul în funcție de percepția anumitor aspecte ale vieții sociale, economice sau politice atunci este de așteptat ca o situație percepută ca fiind conflictuală, mai ales o perioadă lungă de timp, chiar dacă nu este, să devină în cele din urmă conflictuală. Procesul de tranziție, în general, pentru toate țările care l-au experimentat, a fost generator de inegalități și diferențieri între membrii societății însă, în România, tranziția a condus spre o gravă polarizare socială, spre marginalizarea și excluderea unor categorii largi de populație. Situația era previzibilă încă de la începutul anilor '90 însă a fost neglijată.

Aceasta însă, coroborată cu accentuarea dificultăților socio-economice ale perioadei de reformă, cu implicarea politicului în justiție, a accentuat vulnerabilitățile existente, a adâncit sărăcia, a mărit neîncrederea în instituțiile statului.

De regulă, tipurile de conflicte dominante la nivelul unei populații, ca și natura problemelor sociale existente, depind în mare măsură de nivelul de dezvoltare socio-economică al țării. Relația de interdependență dintre tipul de probleme sociale și nivelul de dezvoltare socio-economică al unei țări poate fi pusă în evidență prin analiza comparativă a percepției situațiilor conflictuale din diferite țări. Comparând, din această perspectivă, statele membre ale UE, se observă că, în țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere socio-economic, domină conflictele dintre săraci/bogați și dintre

angajați/conducători de întreprinderi, așa cum este și cazul țării noastre dar și al altor state nou intrate în UE (Ungaria, Polonia). În țările dezvoltate, la nivelul percepției populației dominante sunt conflictele interetnice și cele dintre religii (Franța, Germania) (Mărginean, 2008) Dacă utilizăm distincția potențial/actual în analiza problemelor sociale putem spune că în România probleme ca inegalitățile socio-economice și funcționarea instituțiilor statului sunt probleme sociale actuale iar cele intergeneraționale și interetnice sunt probleme sociale potențiale, ce pot să se acutizeze și la noi în timp.

Odată conștientizate de către populație și formulate ca atare, problemele sociale actuale pot fi manifeste sau latente. Ținând cont de această distincție între problemele sociale și de datele obținute de ICCV din cercetarea “*Diagnoza calității vieții*” constatăm că la nivelul societății românești problemele actuale sunt cele de natură socio-economică – sărăcia, disfuncționalitățile în activitatea unor instituții ale statului reprezentate de către politicieni, conducerea întreprinderilor – iar cele latente sunt problemele legate de evoluția demografică, interetnică și religioasă.

Între nivelul de trai al populației și atitudinea acesteia față de problemele sociale pe care le sesizează sau cu care chiar se confruntă există o relație directă: o populație săracă este puțin dispusă să se mobilizeze, să acționeze în scopul rezolvării unei probleme cu care se confruntă o mare parte a populației sau întreaga populație a unei țări. Atitudinea unei populații sărace este mai degrabă aceea de resemnare sau de rezolvare punctuală, pe termen scurt a problemelor cu care se confruntă în plan individual sau cel mult familial.

Toate studiile și cercetările realizate în ultimii 20 de ani în România indică adâncirea și expansiunea fenomenului sărăciei în ritm rapid – mai mult de 30% din populație trăiește în sărăcie cronică. La nivelul României se mențin diferențe mari de nivel de dezvoltare și nivel de trai între mediile de rezidență, regiuni geografice, femei și bărbați, categorii socio-profesionale etc. Acest lucru este vizibil, la nivel general, prin modul în care populația își apreciază veniturile, prin gradul de înzestrare a gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată, prin modelele de consum existente etc.

Tabelul nr. 1 Cum vă apreciați veniturile în raport cu nevoile? (%)

	1993	1996	1999	2003	2006	2010
Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	25,5	33,8	39,7	33,4	27,2	30,6
Ajung numai pentru strictul necesar	35	36,7	36,7	39,6	34,3	33,8
Ajung pentru un trai decent	30,2	21,3	16,5	20	23,6	25,7
Ajung și pentru cumpărarea unor bunuri mai scumpe	8,5	6,9	5,8	5,8	13	9,7
Au tot ce le trebuie	0,6	0,5	0,5	0,8	1,6	0,5

Sursa: *Diagnoza calității vieții*, ICCV; diferențele până la 100% reprezintă nonrăspunsuri

Sărăcia sau bogăția unei persoane sunt date nu numai de cantitatea de venituri de care aceasta dispune la un moment dat, ci și de modul în care persoana își apreciază veniturile în raport cu trebuințele sale și ale familiei căreia aparține. Când mai mult de jumătate din populația țării își apreciază veniturile ca suficiente cel mult pentru asigurarea strictului necesar atunci se pune nu doar problema coeziunii sociale, ci și aceea a supraviețuirii populației. Analize recente asupra relației dintre venituri și caracteristicile socio-demografice, educaționale sau ocupaționale relevă că cei mai expuși riscului de a se confrunta cu probleme sociale grave din cauza sărăciei sunt tinerii (15-24 de ani) și populația cu vârstă peste 65 de ani, persoanele cu nivel redus de educație sau fără ocupație, familiile cu mai mult de doi copii și populația din mediul rural.

Fiecare componentă a sistemului social îndeplinește o funcție și este în relație cu celelalte. Datorită acestor interdependențe orice schimbare, modificare dintr-un punct al sistemului determină efecte la nivelul întregului sistem. Modificările pot fi de natură pozitivă sau negativă cele din urmă generând cel mai adesea probleme sociale. O societate ca a României, caracterizată printr-o tendință persistentă de scădere a nivelului de educație în rândurile tinerelor generații, printr-o ofertă redusă de locuri de muncă, în care aproape jumătate din populație locuiește în rural și practică o agricultură de subsistență este expusă unui risc major de apariție a problemelor sociale, inclusiv prin capacitatea sa limitată de prevenire și rezolvare a acestora. O bună parte a populației României experimentează de la vârste foarte tinere sărăcia, excluziunea socială, marginalizarea. Tinerii care trăiesc în sărăcie au tendința de a abandona școala: în context european, România înregistrează una dintre cele mai mari rate de abandon școlar, începând dinainte de finalizarea învățământului obligatoriu – 19% în 2006 față de 15,2% la nivel UE-27 (*Eurostat, 2008*). Tinerii din România înregistrează o stare de sănătate mai precară decât alte populații tinere din UE, aceștia par a se asocia mai ușor grupurilor infracționale și de a deveni mai ușor victime ale infractorilor.

Sărăcia și marginalizarea socială conduc la formarea unor “pungi de sărăcie”, “zone de sărăcie” în interiorul comunităților în special al celor din mediul urban. În general aceste zone de sărăcie concentrează persoane fără ocupație, purtătoare ale unor afecțiuni grave (TBC, HIV/SIDA) care nu pot fi supravegheate din cauza accesului limitat sau a lipsei accesului la servicii de sănătate. În asemenea zone, predomină comportamentele violente, alcoolismul, prostituția, infracționalitatea etc. Acolo, cea mai importantă resursă a unei țări – capitalul uman – singura în măsură să activeze alte tipuri de resurse (materiale, naturale), se degradează.

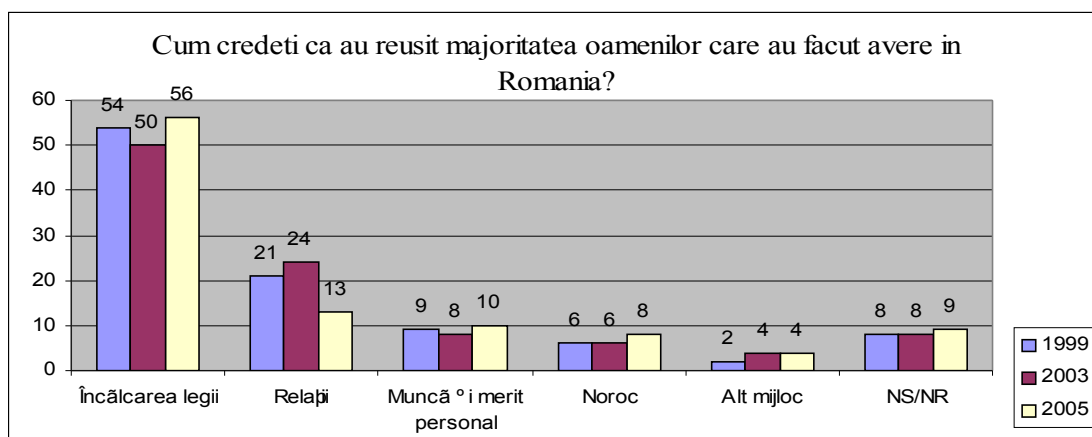
O consecință a ignorării problemelor sociale la nivelul unei țări este aceea că persoanele aflate în situație permanentă sau îndelungă de privațiuni și umilință sunt temătoare față de ziua de mâine, lipsite de perspectivă, sau au un comportament imprevizibil, greu de anticipat.

Însuși caracterul democratic al țării poate fi pus în pericol dacă starea de sărăcie și nemulțumire socială persistă îndelung, deoarece categoriile de populație îndelung frustrate pot să-și

îndrepte opțiunile politice spre unele grupări extremiste, devenind mai receptive față de promisiunile acestora.

În România există și persoane care au reușit să acumuleze resurse materiale și financiare într-o măsură care să le ofere satisfacție față de viața socio-economică, politică sau culturală. Cum au reușit? Cu siguranță, unii prin muncă și efort personal, prin competență însă, există și alte surse.. Iată de ce, la nivelul majorității populației percepția dominantă este aceea că reușita este asociată cel mai frecvent cu încălcarea legii.

Graficul nr.7 Surse ale reușitei în viață în percepția populației din România

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2002

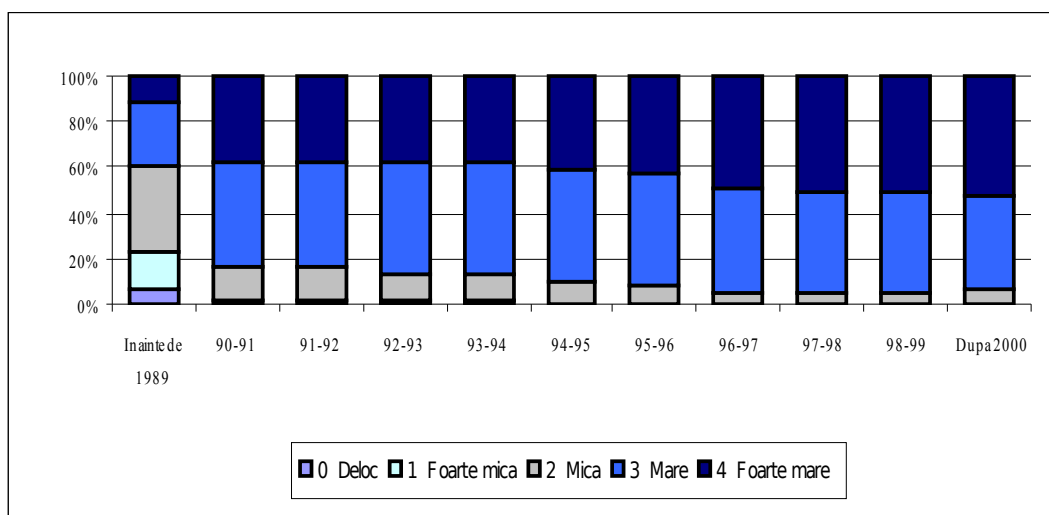
În definirea unei probleme sociale, dar mai ales în procesul de soluționare a acesteia, un rol important îl dețin valorile, normele împărtășite de către membrii unei societăți: ce anume este considerat „bun”, ce este „rău”. Doar ceea ce marea majoritate a populației percepe a fi „rău” pentru societate devine o problemă socială și este formulată ca atare.

Dar într-o societate în care încălcarea legii devine o condiție necesară pentru a reuși, insuccesul oricărei acțiuni de rezolvare a problemelor sociale este aproape garantat. Acesta deoarece, oamenii nu identifică alte opțiuni sau oportunități de realizare personală și socială decât cele situate în afara legii. Altfel spus, „răul” nu este perceput ca o problemă socială, ci ca un „mod de viață”. Potrivit datelor *Barometrului de Opinie Publică*, rezultă că în cazul României, această percepție este generalizată: indiferent de vârstă, sex, nivel de educație sau mediu de rezidență, oamenii sunt de aceeași părere - pentru a reuși în viață trebuie să încalci legea. Față de valorile alarmante înregistrate la nivelul populației în funcție de particularitățile individuale, cele înregistrate la nivel de regiuni istorice încă mai lasă loc speranței - dacă 63% din populația din Moldova și 85% din populația din Dobrogea este de părere că încălcarea legii este condiția reușitei, în Transilvania

valorile sunt mai scăzute – 48% (BOP, 1999). Transilvania este cea mai dezvoltată regiune a țării din punct de vedere economic ceea ce ne-ar permite să considerăm că, printr-o creștere a nivelului de dezvoltare socio-economică a țării, populația ar percepe și alte oportunități, posibilități de a reuși în viață. Dar cu cât corupția este mai extinsă, cu atât șansele de creștere socio-economică, de întărire a sistemului democratic, de ameliorare a problemelor de orice natură cu care se confruntă o societate devin mai scăzute.

Anii tranziției nu au făcut decât să acutizeze percepția populației din România asupra creșterii corupției la nivel național. Astfel, spre anul 2000, populația din România, în marea ei majoritate, a ajuns la părerea că nivelul corupției a atins valori foarte ridicate și a fost într-o continuă creștere după '89. Această opinie este asociată cu un nivel foarte scăzut al încrederii populației în instituțiile statului.

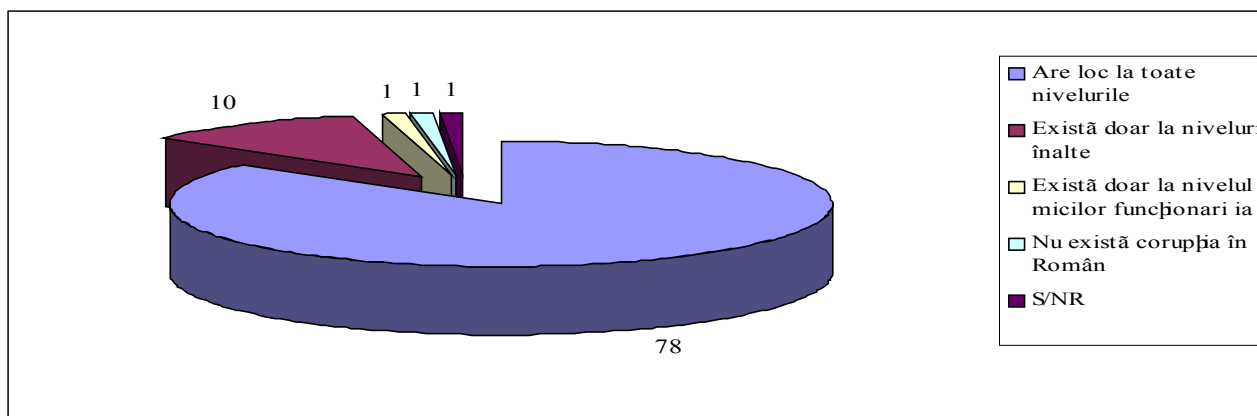
Graficul nr. 8 Percepția asupra dinamicii corupției în România

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, 2002

De altfel, frecvent, dificultățile economice sau socio-politice de la nivelul societății sunt asociate, de către populație, cu incapacitatea autorităților de a identifica soluții, strategii, măsuri de combatere și rezolvare a problemelor. Neîncrederea în instituțiile statului suprapusă peste dificultăți, indiferent de natura acestora, sunt în măsură să îndepărteze suportul, susținerea populației de valorile democrației și statului de drept.

Graficul nr. 9 Gradul de extindere al corupției

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, mai 2005

Dincolo de faptul că a atins valori foarte ridicate, corupția din România, este prezentă la toate nivelurile (Graficul nr. 9). Poate cel mai grav aspect este acela că marea majoritate a populației din România este de părere că cei mai corupți sunt cei care dețin puterea administrativă, juridică, economică. La nivelul populației din România termenul de “delicvența gulerelor albe” (*Sutherland, apud Giddens, 2001, p. 227*) este mai puțin cunoscut, însă atunci când indivizii afirmă că 11% din corupție este caracteristică înalților și micilor funcționari definesc acest tip de corupție (Graficul nr. 9). “Delicvența gulerelor albe” implică utilizarea de către o persoană sau un grup de persoane a pozițiilor socio-profesionale pe care le dețin în scopul desfășurării de activități de natură infracțională. Deși pare limitată ca număr de persoane implicate, corupția la nivelul administrației centrale sau/și locale are efecte negative deosebit de mari asupra societății. Prin puterile cu care sunt investiți cei implicați (reprezentanții administrației publice centrale și/sau locale) pot lua decizii în defavoarea unor categorii largi de populație: în procesul privatizărilor, retrocedărilor, în alocarea de fonduri de la bugetul de stat pentru diferite programe naționale etc.

Efectele negative pe care le are corupția asupra stabilității și dezvoltării socio-economice ale țării sunt dificil de cuantificat. Dintre cele mai grave, face parte, desigur, și rezerva manifestată de companiile și concernele internaționale de a investi în România. Chiar dacă poate altădată s-ar fi descurcat mai bine (cu resursele de care dispunea și care au fost rând pe rând înstrăinate de cei aflați la putere), în prezent, România nu mai poate rezista din punct de vedere economic doar prin resursele proprii. Este nevoie de cooperare din punct de vedere economic, de schimburi comerciale, de dezvoltarea unor sectoare de activitate competitive pe piața mondială. Dar atât timp cât sistemul economic nu este protejat din punct de vedere legal împotriva corupției, șansele de atrage investitori, de a dezvolta economia, piața forței de muncă sunt limitate. Unul dintre rezultatele evidente ale acestei situații este și slaba dezvoltare a pieței forței de muncă. Comparativ cu țările din UE, România are una dintre cele mai mari ponderi ale populației ocupată în agricultură – peste

30% - în condițiile unor performanțe ale sectorului agricol (contribuția acestuia la PIB) extrem de slabe. Trecerea la economia de piață a adus mari modificări pe piața forței de muncă și prea puține în favoarea acesteia: restrângerea unor domenii de activitate, dispariția unor ocupații, profesii, apariția șomajului etc. Restrângerea sectorului industrial a obligat o parte a populației în vârstă de muncă să se îndrepte spre agricultură pentru că, sectorul serviciilor s-a dezvoltat foarte puțin în România și s-a dovedit incapabil să absoabă forța de muncă disponibilizată.

Tabelul nr. 2 Șansele de a obține un loc de muncă potrivit intereselor și pregătirii indivizilor (%)

	1993	1996	2003	2006	2010
Foarte scăzute	27.4	30.3	35.0	28.9	39,4
Scăzute	35.6	40.9	40.1	41.7	37
Satisfăcătoare	12.5	16.4	13.0	16.4	17,3
Ridicate	9.7	7.0	6.2	7.4	5,7
Foarte ridicate	1.1	0.6	0.4	1.8	0,3
NS/NR	13.6	0.4	5.4	3.5	

Sursa: Diagnoza calității vieții, ICCV

Deși rata șomajului în România s-a menținut în permanență printre cele mai scăzute din UE, mare parte a populației percepe piața muncii ca inaccesibilă. Ponderea celor care consideră că nu au șanse de a-și găsi un loc de muncă pe piața din România a crescut în mod constant timp de mai mult de un deceniu înregistrând abia în ultimii ani o ușoară scădere. Dacă populația consideră că veniturile pe care le obține sunt insuficiente, corupția este generalizată, iar șansele de a obține un loc de muncă sunt reduse, atunci pe lângă încălcarea legii mai există doar o singură soluție – migrația fie acesta legală sau nu. Iată de ce România a prezentat fenomenul de emigrare a populației cel mai consistent din țările Uniunii Europene după anul 1990.

În ultimii ani categorii tot mai largi de populație au ales să emigreze către statele din vestul Europei în principal în scopul de a găsi un loc de muncă. Ratele de emigrație variază în funcție de : zonă - cea mai mare pondere s-a înregistrat în Moldova care este una dintre cele mai sărace regiuni ale țării; de vârstă – de regulă pleacă populația în vârstă de muncă, 18-40 de ani; de sex – predominantă sunt bărbații; de nivelul de educație – în prima parte a anilor '90 au plecat cei cu nivel mediu de pregătire școlară și profesională însă după anul 2000 s-a înregistrat o pondere ridicată a migrației celor cu studii superioare.

Mobilitatea socială este una dintre caracteristicile societăților moderne și principalul ei factor de progres, cu condiția de nu pune în pericol supraviețuirea economică și socială a unei țări. În România datorită ratelor ridicate ale migrației, multe dintre sectoarele economiei se confruntă cu

o criză acută a forței de muncă: sectorul construcțiilor, hotelurilor și restaurantelor, asistența medicală etc. Și procesul încă nu s-a încheiat. Analistii economici apreciază că cererea de forță de muncă în economiile vest-europene va crește imediat ce economia acestor țări își va reveni din criza actuală.

România se află în momentul de față în proces de negociere cu UE pentru recunoașterea diplomelor școlare acordate de instituțiile de învățământ românesc în special cele de nivel superior. Finalizarea pozitivă a acestor negocieri echivalează cu creșterea șanselor pentru cei cu nivel înalt de educație de a emigra spre Occident în căutarea unor condiții mai bune de muncă, a unor venituri mai mari și a unei vieți mai bune. Pe de altă parte, tot mai mulți angajatori din România, confrunțați cu lipsa forței de muncă au în vedere importul de forță de muncă din țări extracomunitare – China, Turcia, R. Moldova ș.a. Pe lângă problemele de natură etnică, religioasă, mod și stil de viață, importul de forță de muncă poate conduce și la apariția altor tipuri de probleme pentru România: forța de muncă importată este de regulă slab sau cel mult mediu calificată și va conduce la scăderea productivității și calității muncii și, în consecință, la perpetuarea stării de sărăcie și subdezvoltare economică.

Conștientizarea unei probleme sociale la nivelul populației este, așa cum am constatat, o etapă importantă în procesul de analiză a problemelor sociale însă ea are un rol semnificativ și în procesul de rezolvare a acestora. Odată conștientizate și identificate ca natură, societatea poate stabili o ordine de prioritate în rezolvarea problemelor sociale, poate stabili măsuri și strategii de ameliorare a situației sau eliminare. Orice acțiune necesită însă existența unor relații de colaborare, cooperare între membrii unei societăți pentru că o problemă socială este o problemă care afectează grupuri, categorii largi din populație. Pentru a colabora, coopera membrii unei societăți trebuie să-l investească pe celălalt cu încredere și să manifeste încredere în instituțiile, organizațiile care funcționează la nivelul societății. Datele prezentate anterior demonstrează că nivelul de încredere al populației din România în instituțiile statului este redus ca urmare a corupției și incapacității statului de a crea premisele necesare ameliorării stării societății românești.

Dacă nivelul încrederii instituționale este redus, cel mai încrederii interpersonale este mai ridicat? Studiile realizate până în prezent în România relevă că încrederea românilor se limitează, de multe ori, la membrii propriei familii (*Voicu, 2008*). Analizat în funcție de particularitățile socio-demografice, ocupaționale, educaționale, etnice, religioase, capitalul social are tendința de a fi mai ridicat în cazul indivizilor care locuiesc în mediul urban, au un nivel înalt de educație, au un loc de muncă și venituri ridicate și nu aparțin minorităților etnice (*Voicu, 2008*).

Dacă extrapolăm caracteristicile individuale la nivel de societate nu este surprinzător faptul că în România capitalul social este foarte limitat: o pondere importantă din populația țării locuiește în mediul rural (mai mult de 40%), este ocupată în agricultură, nivelul de educație dominant pe

ansamblul societății este, cel mult, la un nivel mediu, majoritatea românilor apreciindu-și veniturile ca fiind insuficiente. Dar pentru a-și investi semenii cu încredere oamenii trebuie să aprecieze pozitiv relațiile de la nivelul societății, comunității, grupului de apartenență. Cum apreciază populația aceste aspecte?

Tabelul nr. 3 Apreciere relațiilor dintre oameni (%)

	1993	1996	1999	2003	2006	2010
Foarte nemulțumit	6,8	4,8	9,9	6,2	4,9	9,6
Nemulțumit	37,3	26,7	33,7	28,8	27,0	28,2
Nici nemulțumit nici mulțumit	30,5	34,2	33,1	36,4	36,6	41,7
Mulțumit	23,1	31,5	21,3	24,5	28,9	19,6
Foarte mulțumit	0,7	0,5	0,4	0,4	0,9	0,7
NS/NR	1,5	2,3	1,6	3,7	1,7	0,2

Sursa: Diagnoza Calității Vieții

Cea mai mare parte a populației nu este mulțumită de relațiile dintre membrii societății iar această situație s-a menținut după '90. Dar deși populația din România percepe corect problemele sociale, capacitatea sa de acțiune, de intervenție, este limitată. Atitudinea populației este mai degrabă una de resemnare, de acceptare a acestei stări. Șansele de mobilizare, de acțiune colectivă în scopul rezolvării problemelor cu care se confruntă societatea noastră par foarte reduse.

Cunoașterea percepției populației asupra diferitelor aspecte ale vieții socio-economice, politice etc. nu poate fi însă neglijată, deoarece acesta constituie o resursă inestimabilă pentru proiectarea oportună a acțiunilor, măsurilor și strategiilor pe care statul le va iniția în viitor. Bazele de date rezultate în urma acestor cercetări oferă posibilitatea realizării unor corelații multiple între percepția populației și caracteristicile socio-demografice, ocupaționale, educaționale etc. care, corelate cu cele de natură obiective descriu vulnerabilitățile societății românești în fața diferitelor probleme sociale oferind în același timp și posibilitatea identificării unor măsuri, strategii de atenuare sau eliminare a lor.

Articolul de față pune în evidență cele mai vulnerabile zone ale societății noastre din perspectiva populației: piața forței de muncă, nivelul veniturilor populației, corupția de la elitei politico-administrative și economice. Criza economică cu care se confruntă nu doar România se anunță de lungă durată astfel că, în lipsa măsurilor de rezolvare a celor mai acute probleme sociale, societatea noastră riscă declanșarea unor conflicte sociale care să conducă la destabilizarea statului.

ANEXA 1

Percepția populației privind existența unor conflicte în societatea românească în intervalul 1991-1999 și în anii 2003, 2006 și 2010 (%)

1991	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	13,7	21,4	23,8	39,9	15,4	22,7
mult	25	39,1	30	32,1	23,4	30,8
nici mult nici puțin	31,2	19,7	23,7	14	23,5	19,8
puțin	20,5	11,3	13,4	7,7	20,2	15,4
foarte puțin	7,8	4,7	7	3,6	12,1	8,5
NR	1,8	3,9	2,1	2,7	5,4	2,8

1992	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	11,4	18,1	20	34,4	12,9	12,5
mult	37,9	45,4	35,6	40,1	26,2	29,2
puțin	33,4	20,3	21,5	12,9	21,4	24,1
foarte puțin	8,1	5,7	10,8	4,9	13,9	12,7
deloc	7,8	4,4	9,8	4,7	22,8	18,8
NR	1,3	5,9	2,3	3	2,9	2,6

1993	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	12,4	19,2	19,4	26,9	6,8	7,6
mult	35,9	44,3	36,2	45	21,9	25,4
puțin	31,5	17,6	22,9	15,6	27,8	29,4
foarte puțin	8,9	4,9	9,7	3,8	17,1	14
deloc	9,7	7,9	9,1	5,3	22,9	21
NR	1,7	6	2,8	3,4	3,5	2,6

1994	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	9,1	15,3	15	33,2	6,8	4,6
mult	40,3	50,5	40,3	44,5	25,9	20,9
puțin	32,6	21,7	24,5	13,2	27,5	29,7
foarte puțin	9,9	3,6	10,4	2,8	18,7	22,3
deloc	5,9	2,8	6,3	2,7	18,2	19,3
NR	2,3	6,1	3,5	3,6	2,9	3,2

1995	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	12,4	17,9	19,6	29,8	9,7	7,1
mult	34,7	49	38	45,6	23,5	21,2
puțin	33,2	21,7	22,7	15,2	27,4	30,8
foarte puțin	9,9	4,9	10,9	3,7	18,2	19,4
deloc	8,2	3,2	7	3,4	18,8	20,1
NR	1,6	3,3	1,8	2,4	2,5	1,5

1996	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etnii
foarte mult	11,4	16,4	19,2	24	8,3	4,6
mult	33,8	39,5	37,2	38,9	20,3	12,6

puțin	35,6	27,1	22,2	19	28,1	31,2
foarte puțin	10,1	6	9,9	7,5	18	21,5
deloc	6,4	3,9	7,9	5,2	21,4	25,4
NR	2,7	7,1	3,6	5,4	4	4,8

1997	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	10,5	17,8	16,4	28,1	11,6	8,9
mult	35,1	46,6	39,6	45,1	29	28,7
puțin	33,2	19,9	24,5	12,9	23,2	31
foarte puțin	9,4	4,1	8,5	3,2	13	11,7
deloc	8,5	3,4	6,7	3,5	17,6	14,2
NR	3,4	8,1	4,3	7,2	5,7	5,4

1998	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	10,1	21,4	16,3	32	15,1	11,7
mult	40,3	48,1	40	44,4	34,8	33,1
puțin	32,4	18,4	27,2	11,7	28,4	31,4
foarte puțin	9,3	3,4	8,8	2,8	9,2	9,8
deloc	4,6	1,8	4,1	1,8	7,3	7,9
NR	3,3	7	3,6	7,3	5,1	6,1

1999	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	10,2	27,8	20,2	31,2	11,4	7,8
mult	41,9	49,7	43	44,2	32,3	26,6
puțin	29,6	12,1	21,8	13,5	30	34,4
foarte puțin	10,4	3,1	6,4	3,3	12,6	14,6
deloc	4,4	1,7	4,7	2,5	8	10,8
NR	3,5	5,6	3,9	5,3	5,6	5,8

2003	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	11,7	18,8	20	25,3	8,3	4,9
mult	39,2	48,8	39,9	43,1	25	22,9
puțin	30,9	19,3	22,6	18	31,9	31,5
foarte puțin	10,4	5,6	8,5	4,5	16,4	20
deloc	5	2,2	4,9	3,5	13,7	16,5
NR	2,8	5,4	4	5,5	4,7	4,1

2006	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	14,8	18,6	25,7	43,3	8,8	15,9
mult	34,7	40,8	34,1	35,3	21,9	22,4
puțin	33,9	27,9	25,8	13,7	37,4	33,1
foarte puțin	9,1	6,4	7,7	3,1	18	14
deloc	6,5	4,8	5,5	2,8	12,4	13,1
NR	1	1,5	1,3	1,8	1,5	1,5

2010	Între tineri/ vârstnici	Între salariați/ condu- cerea întreprinderilor	Între să- raci/bogați	Între politicieni	Între religii	Între etni
foarte mult	9	13,1	21,5	38,5	6,7	3,9
mult	36,1	42,4	40,2	35,1	21,2	18,6
puțin	36,1	30,2	21,5	15,8	33,9	34,8
foarte puțin	13,9	10,3	12	7,1	23,5	25,2
deloc	4,5	2,8	4,4	3,1	14,4	17
NR	0,4	1,2	0,3	0,4	0,3	0,6

Sursa: *Diagnoza calității vieții, 1990-2010*

Bibliografie

1. Alexandrescu, G., 2004 *Amenințări la adresa securității*, Ed. Universității Naționale de Apărare, București;
2. Dan, A., 2002, *Problemă socială*, în Dicționar de Politici Sociale, coord. Luana Miruna Pop, 2002, Ed. Expert, București
3. Giddens, A., 2001 *Sociologie*, Editura ALL, București,
4. Mărginean, I., 2008, Conflicte sociale, temeri și amenințări resimțite de populație, în *Calitatea vieții și dezvoltare durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*, coord. Mărginean, I. și Precupețu, I. (coord.) Editura Expet, București;
5. Neagu, G. Analiza percepțiilor populației asupra problemelor sociale din România, în Anuarul Universității „Petre Andrei” din Iași, Seria nouă, Tomul III, 2008, Editura Institutul European, Iași, 2008;
6. Voicu, B., 2008, Capitalul social: România în context european în *Calitatea vieții și dezvoltare durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*, coord. Mărginean, I. și Precupețu, I. (coord.) Editura Expet, București;
7. Zamfir, C., 2007, *Probleme sociale* în Enciclopedia dezvoltării sociale, coord. Cătălin Zamfir, Simona Stănescu, Iași, Editura Polirom;
8. Zamfir, C., 1977, *Strategii ale dezvoltării sociale*, Ed. Politică, București
9. *Diagnoza calității vieții 1990-1998, 2003, 2006, 2010* Cercetare a Institutului de Cercetare a Calității Vieții, coord. prof. Dr. Ioan Mărginean;
10. *Barometrul de Opinie Publică*, edițiile mai 1999, mai 2002, mai 2005 Fundația pentru o Societate Deschisă, www.osf.ro
11. Panelul efectele crizei asupra populației, Cercetare TNS CSOP România, august 2009-decembrie 2009, <http://www.publicinfo.gov.ro/pagini/sondaje-de-opinie.php>